

naslovi nekaterih poglavij (Od Batthyányjev do samouprav, Podložniki, Pustošenje Turkov, Med dvema vojnama, Leta druge svetovne vojne, Prisilno izseljevanje, 1956, Doba »železne zavese«). Verodostojnost podatkov je avtorica podprla z navedki iz arhivskih dokumentov in z izjavami pripovedovalcev.

Za ponazorilo naj bodo navedeni nekateri značilni podatki. Dolnji Senik je prvič omenjen v listini iz leta 1378, skupaj z Gornjim Senikom: Zelnuk inferior et superior, toda leta 1387 že posebej kot Zelnuk inferior. Madžarsko ime je Szölnök, nemško Zemming, slovensko pa Senik, kar pomeni »senožet, senik, skedenj za seno«. Zgodnja imena kažejo tudi na njive z zeljem (zelnik): Zelnuk (1387), Alsózelnek (1548), Alsó Zölnök (1611), Alsó Szölnök (1642), Alsó Szölnök (1686).

Vas je spadala h gospostvu Batthyányjev v Dobri (danes Neuhaus, Avstrija), kar je vplivalo tudi na življenje vasi v poznejših obdobjih. Življenje vaščanov je bilo tesno povezano z mlinom in Götzovo pristavo. Prvi podatek o dolnjeseeniškem mlinu je iz leta 1664, podrl so ga leta 1960. Zanimivost vasi je bila Götzova pristava, ki je nastala na območju, kjer je imel nekoč grof Batthyány ovčarstvo. Med obema vojnama sta čist zrak in lepa pokrajina od pomladi do jeseni privabljala na Götzovo pristavo veliko letoviščarjev. Danes nanjo spominjata samo še obrabljena nagrobna kamna. Življenje vaščanov v tridesetih in štiridesetih letih 20. stoletja so zaznamovali zgodovinski dogodki, ki so bili za številne ljudi usodni (zlasti še za Nemce, prisilno izseljevanje).

Navzočnost Nemcev in njihovo izražanje identitete je v preteklosti sprožalo nezadovoljstvo pri Slovencih (večkrat so se npr. sprli zaradi jezika pri bogoslužju in šolskem pouku). Nemščino in deloma tudi slovenščino je sčasoma izrinila madžarščina.

Za obdobje med 1949 in 1989 je značilno, da so prebivalci Dolnjega Senika (in tudi celotnega Porabja) živeli za »železno zaveso«, kar je negativno vplivalo na gospodarski, kulturni in jezikovni razvoj tega območja. Po političnih spremembah 1989/90 nastajajo ugodnejše razmere za vsestranski razvoj vasi, ne glede na etnično pripadnost prebivalcev. Od leta 1991 ima Dolnji Senik samostojno samoupravo in je sedež okrožnega notarstva. Od leta 1995 v vasi delujeta tudi slovenska in nemška manjšinska samouprava.

Knjižica predstavi še vrsto zanimivosti (npr.: k sociolingvistično zanimivim pojavom sodijo hišna imena; opisi in razčlenitev sakralnih spomenikov ipd.). Bralca seznanja s krajem in bližnjo okolico, z zgodovino, z materialno in duhovno kulturo ter socialno podobo dolnjeseeniškega prebivalstva v preteklosti in sedanjosti.

Napisana je v slovenskem in v madžarskem jeziku, na koncu je še daljši povzetek v nemškem jeziku, s tem doseže širši krog bralcev tako na Madžarskem kot v Sloveniji. Uporaba treh jezikov obenem simbolizira strukturo prebivalcev vasi.

Predstavljena publikacija je nedvomno dobro izhodišče za nadaljnje etnološko in zgodovinsko raziskovanje drugih porabskih vasi.

Katalin Munda Hirnök

Marija Stanonik, *Dobračeva gori : 100 let Prostovoljnega gasilskega društva Dobračeva* : etnološki vidik. Dobračeva : Prostovoljno gasilsko društvo, 2002. 447 str., ilustr.

Marija Stanonik se je z etnološko obdelavo gasilskega društva vasi Dobračeva lotila enega najznačilnejših področij družbenega življenja v majhnih krajevnih skupnostih na Slovenskem.

Z njej lastno znanstveno natančnostjo je analizirala vse podrobnosti v delovanju društva v obdobju sto let. Skoz delovanje in odnose v društvu se zrcalijo tudi druga področja gmotne, družbene in duhovne kulture, ki so bila značilna za življenje krajanov.

Delo je razdeljeno na enainvajset poglavij, ki v sistematično urejenih podpoglavjih obravnavajo vse, od ustanovitve društva, registracije, statuta, gašenja požarov in pomoči pri poplavih, do veselice in obletnic. Po zunanji podobi je ena od slovenskih značilnosti za številne vasi lepo urejen gasilski dom. Gasilska veselica pa je sploh postal termin za vsako večje krajevno slavo.

Organizirana samoobramba pred požari in naravnimi nesrečami (poplave, plazovi in potresi) je v Sloveniji zaradi hribovitega, s hudourniki in rekami prepredenega ozemlja, bila in je nujna. Število požarov, ki jih je v preteklosti povzročil največkrat kar človek sam zaradi odprtih ognjišč, neustreznih dimnikov in slamnatih streh, se je po zamenjavi gradbenih materialov zmanjšalo. Večji pomen so dobila tudi zavarovanja nepremičnin. Delovanje društev pa se je razširilo tudi na obrambno ob drugih elementarnih nesrečah.

Gasilska društva izvirajo iz časa stare Avstrije, ko je bilo dovoljeno zbiranje in združevanje v društva. To je bilo seveda pozneje kot v razvitih zahodnih deželah, kjer so množice delovale v javnem življenju že od začetka 19. stoletja. Zaostalo družbeno okolje je dokaj pozno omogočilo nastanek društev, tudi takih, kot so gasilska. Zato so v njih gojili tudi kulturne dejavnosti, ker so bila primerno družbeno okolje za zbiranje in delovanje. Slabo razvito politično življenje ni bilo prava podlaga za raznotere in odprte oblike delovanj, ki so bile značilne za razvito zahodno Evropo. Tudi zato je delo Marije Stanonik izjemno pomembno in dragoceno, ker nam pokaže, kaj vse je bilo mogoče narediti v majhni hribovski vasi, kljub nenaklonjenim družbenim in gmotnim razmeram.

Prostovoljno društvo kaže na veliko solidarnost in pomoč pri nesrečah, na veliko mero prostovoljnega dela in znanja, ki so ga vložili člani, da je društvo delovalo skozi sto let. Obramba pred požari in drugimi nesrečami je zahtevala izobraževanje, organizacijo preventivne službe, nabavo posebnih oblek in opreme. Najprej pa je bila na vrsti stavba za delovanje društva in hranjenje vse opreme.

V delovanju in organizaciji se zelo izrazito kažejo odnosi, ki odsevajo politično ozračje, ki ne v prvi, ne v drugi Jugoslaviji ni bilo demokratično. Avtorica ugotavlja, da so se korenine totalitarizma začele že v stari Jugoslaviji – njena zunanja manifestacija so bili množični shodi za narodne praznike, ki so se jim trezni hribovski prebivalci kmalu odpovedali, drugi znak pa je bil popoln nadzor oblasti nad delovanjem društva, saj so morali vsak sklic občnega zbora sporočiti višji instanci. Sledili so zguba samostojnosti v 30. letih 19. stoletja, zamenjava vodstvene strukture in bolj vojaška ureditev delovanja društva. Vmešavanje oblasti v delovanje društva se je nadaljevalo tudi po drugi svetovni vojni, najprej z vplivi Narodne milice, pozneje civilne zaščite in Požarne skupnosti.

Posebna oblika povezovanja prebivalcev ob vsakoletnih praznovanjih so bile gasilske veselice z zanje značilnimi igrami: srečkanje, tombola, šaljiva pošta. Posebej pomembni pa je bilo praznovanje obletnic, kar osem pred častitljivo stoletnico.

Avtorica je v svojem delu uporabila izključno arhivske vire, kar je metodološka posebnost te raziskave; s tem nadaljuje ali ponovno kaže na pomen tovrstnih virov, ki so bili že uporabljeni kot pomemben vir v raziskavah družbene kulture v več krajevnih monografijah, v večjem ali manjšem obsegu pa tudi pri drugih krajevnih raziskavah ali obravnavah poklicnih skupin in kulturnih sestavin, kar je bilo predstavljeno tudi v arhivsko etnoloških referatih. Je pa znova pokazala, da se da napisati izvrstno etnološko delo samo na podlagi arhivskega gradiva, ki se za etnološke raziskave uporablja vse premalo. Po izobrazbi je avtorica tudi slovenistka, zato je posvetila posebno pozornost

terminologiji in jezikovnemu izražanju, kar daje delu prav posebno odliko. Obsežna knjiga je tiskana na kakovostnem papirju, lepo oblikovana in s številnimi fotografijami, kar je za resna etnološka znanstvena dela prej izjema kot pravilo; tudi s te strani kaže na vedno višjo raven, ki jo dosegajo, predvsem pa zaslužijo tovrstna dela.

Podrobna analiza in celovitost obravnave na izbranem primeru postavljata pred prihodnje raziskovalce vrsto vprašanj o nalogah vede in o uporabi njenih izsledkov. Vprašanje je, ali so prebivalci dovolj seznanjeni, imajo dovolj znanja in ali se njihovo znanje preverja, kako se je potrebno varovati pred požari. Zaposleni nekaj malega slišijo o varstvu pri delu. Ali so domovi in osebni avtomobili opremljeni z gasilnimi aparati. Ali so domovi obvezno zavarovani in ali se odstranjujejo vzroki morebitnih požarov ipd. Reševanje ob poplavih pa odpira vprašanje starega in novega vedenja o lokacijah, ki so neprimerne za graditev stavb, kar bi seveda morala urejati predvsem država.

Delo postavlja še vrsto drugih temeljnih vprašanj o prihodnjem urejanju življenja v skupnosti, ki ga Valentin Poljanšek leta 1902 optimistično napoveduje »Kako Dobračeva zdaj napreduje, društvo se za društvom snuje«; Marija Stanonik pa po sto letih zaključí s pomenljivim posvetilom »Moji rojstni vasi Dobračeva, ki jo je odpihnil čas«.

Duša Krnel - Umek